

8. HAFTA

AIT181 ve AIT281

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ I

KBUZEM

Karabük Üniversitesi

Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi

8. Haftanın Konuları (İçerik)

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a Çıkışı Ve Sonrasındaki Gelişmeler

1. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a Çıkışı (19 Mayıs 1919)

I. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı ordusu dağıtılmış, bir çok subay ve memur görevlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Anadolu'nun stratejik bölgeleri mütarekenin ilgili maddelerine dayanılarak işgal edilmeye başlanmıştır. Ordumuzun top ve tüfek mekanizmaları sökülerek İstanbul'a gönderilmiştir. Trablusgarp Savaşı'ndan bu yana seferberlikten ve savaştan yorgun düşmüş olan halk Mondros Ateşkes Antlaşmasını olumlu bir şekilde karşıladı. Fakat düşman devletlerinin, mütareke döneminde yurdumuzu işgalleri Türk halkının ulusal bağımsızlık konusunda uyanmasını hızlandırmıştır.

Mondros Mütarekesi imzalandığı zaman M. Kemal Paşa Suriye cephesinde savaşıyordu. Mondros'tan hemen sonra Adana'da Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'na atandı.

M. Kemal vatani kurtarma düşüncesine Adana'da iken sahip olmuştur. O burada bir taraftan Harbiye Nezareti ile yazışmalar yaparken diğer taraftan da gerekli askeri önlemleri almaya devam etti. Mondros Mütarekesinin bazı maddelerini açıklanması gerektiğini ısrarla savundu. Emrindeki komutanlara gönderdiği emirlerde mütareke hükümlerinin uygulanmasında mümkün olduğu kadar Türk çıkarlarının gözetilmesini istiyordu. Terhis işlemlerinin geciktirilmesi konusunda ısrar eden M. Kemal, Adana ve Mersin'in işgal edilmesine de şiddetle karşı çıkıyordu. Bütün bu gelişmelerden rahatsızlık duyan İngilizlerin baskısı ile Harbiye Nezareti 7 Kasım 1918'de Yıldırım Orduları Grubu ile VII. Ordu Karargahın lağvetti. Bunun üzerine 13 Kasım 1918'de İstanbul'a geldi. Bu tarihten Samsun'a geçeceği 19 Mayıs'a kadar yaklaşık 6 ay çeşitli faaliyetlerde bulundu. İstanbul'da yakın silah arkadaşlarıyla görüştü ve memleketi kurtarma amacıyla arkadaşlarıyla hemfikir oldu. M. Kemal Paşa, hükümet yetkilileri ve padişahla da görüştü.

M. Kemal herkesin kurtuluştan ümidini kestiği bir dönemde kendisine, devletine ve Türk milletine olan güvenini kaybetmemiştir. Kurtuluşu başka bir devletin himayesine girmekte değil, kendi gücümüzde görüyordu. Öğrenciliğinden

beri ülke sorunlarına karşı duyarlı oluşu, O'nun İstanbul'daki faaliyetlerine temel teşkil etti. Nitekim M. Kemal Paşa İstanbul'dan vatanı kurtarmanın imkânsız olduğunu anlayınca Anadolu'ya geçmeye karar verdi.

Anadolu'ya geçerken alacağı resmi bir görev ise kuşkusuz yapmayı düşündüğü işleri kolaylaştırabilirdi. İşgal güçleri, 1919'un başlarında Doğu Karadeniz'de ortaya çıkan karışıklığın düzeltilmesi için İstanbul hükümetine başvurdular. İstanbul hükümeti bölgede asayiş sağlaması için M. Kemal Paşa'yı 9. Ordu Müfettişliğine atadı. M. Kemal Paşa'ya verilen yetkiler çok geniş tutulmuş, görev bölgesindeki askeri ve sivil makamlara emretme yetkisi verilmiştir.

9. Ordu Müfettişliğinin Görevleri; Görev bölgesinde iç asayiş sağlaması, halkın elindeki silah ve cephaneleri toplamak, Türk ordularının terhis işlerini tamamlamak ve işgallere karşı kurulan direniş örgütlerini ortadan kaldırmaktır.

Uyarı: M. Kemal Paşa'nın gerçek amacı ise; Anadolu'da milli mücadeleyi başlatmak, milli egemenliğe dayalı kayıtsız şartsız, bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak idi. M. Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a gelişiyle birlikte milli mücadele fiilen başlamıştır.

M. Kemal İstanbul'dan ayrılmadan önce Yıldız Sarayı'nda padişahla görüştü. Bu görüşmede, padişah Boğazda sıralanmış düşman gemilerini göstererek durum karşısında aciziyetini belirtmiş ve M. Kemal'e " Paşa şimdiye kadar devlete çok hizmet ettin (elindeki kitabı göstererek) bunların hepsi bu kitaba girmiştir, tarihe geçmiştir. Bunları unutun. Asıl şimdi yapacağın hizmet hepsinden mühim olabilir. Paşa devleti kurtarabilirsin" demiştir. Tarihçiler yaptıkları yorumlarda " Padişahın bu sözlerinin altında gizli bir anlam yoksa padişah Mustafa Kemal'den vatanın kurtarılmasını istiyordu" "şeklinde yorumlamışlardır. Buna karşılık Mustafa Kemal merak buyurmayınız efendim, nokta-i nazar-ı şahanenizi anladım" deyince padişah " muvaffak ol" diyerek görüşmeye son vermiştir. Artık M. Kemal'in önünde ince ve uzun bir yol vardır. Bu yol onu ölümsüzlüğe ve devleti de ebedi bağımsızlığa götürecektir olan yoldur.

M. Kemal'in Samsun'a gelişinden sonra özelde bölge ve genelde ülke hakkında hazırladığı 22 Mayıs 1919 tarihli rapor, Milli Mücadelenin ilk ana programı olması açısından önemlidir. Raporda şunlar belirtilmektedir:

* Samsun bölgesinde Rumlar siyasi emellerinden vazgeçerlerse asayiş kendiliğinden

düzelir.

* Türklüğün yabancı mandasına ve kontrolüne tahammülü yoktur.

* Yunanlıların İzmir'i işgale hakları yoktur, işgal geçicidir.

* Millet, Milli hakimiyet esasını ve Türk Milliyetçiliğini kabul etmiştir. Bunu gerçekleştirmeye çalışacaktır.

2. Havza Genelgesi (28 Mayıs 1919)

Mustafa Kemal Samsun'da yaklaşık bir hafta kaldıktan sonra karargahını Havza'ya nakletti. Türk bağımsızlığı yolunda ilk ses Havza'dan duyuldu. Mustafa Kemal Paşa Havza'dan ülkedeki tüm askeri ve sivil makamlara genelge göndererek;

1. İşgallerin protesto edilmesini ve mitingler yapılmasını,
2. İstanbul'a etkili telgraflar çekilmesini,
3. Yapılacak mitinglerde azınlıklara kötü davranılmamasını, (böylece artan işgalleri durdurmak ve iç-dış düşmanların birlikte hareket etmesinin önüne geçmek istemiştir)
4. Anadolu'nun her yanında milli cemiyetlerin kurulmasını,
5. Genelge doğrultusunda yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmesini istemiştir.

Genelge etkisini hemen gösterdi ve ülkenin birçok yerinde mitingler yapılmaya başlandı. Bu mitinglerin en önemlisi İstanbul Sultanahmet Meydanı'nda yapıldı. İşgal güçleri mitingi dağıtarak birçok kişiyi tutukladılar. 67 Türk aydını da Malta'ya sürgün edildi.

Havza Genelgesi:

- M. Kemal Paşa'nın ulusal direniş bilincini uyandırmak için halka yönelik ilk girişimidir.

-Türk Milleti'nin ulusal birlik etrafında kaynaşmasını sağlamıştır.

- Halkın Milli Mücadeleye hazır olduğu anlaşılmıştır.

-İtilaf devletleri bu gelişmeler üzerine İstanbul hükümetine baskı yaparak M. Kemal

Paşa'nın İstanbul'a geri getirilmesini istemişler ancak M. Kemal Paşa bu çağrıya uymayarak Amasya'ya geçmiştir.

Şekil 1. İzmir'in işgalini protesto etmek için Sultanahmet meydanında 150 bin kişinin katıldığı miting (23 Mayıs 1919)

3. Amasya Genelgesi (Amasya Tamimi - 22 Haziran 1919)

M. Kemal Paşa, Amasya'dan tüm ulusa hitap eden önemli bir genelge yayınladı. Ali Fuat Paşa, Rauf Bey ve Refet Bey'in genelgenin hazırlanmasında büyük katkıları olmuştur. Ayrıca Erzurum'da bulunan 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa ile Konya'da bulunan Ordu Müfettişi Cemal Paşa'nın da görüş ve onayları alınmıştır. Bu sayede ulusal mücadele kişisellikten çıkarılarak ordu desteği sağlamak ve genelgenin etki derecesi artırılmak istenmiştir.

- **Amacı:** Bağımsızlık hareketini kişisel bir hareket olmaktan çıkarıp ulusa mal etmek, Türk Kurtuluş Hareketini milletin birlik ve dayanışmasını sağlayan bir milli hareket haline getirmek.

- **Kararları:**

1. Vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığı tehlikededir. (Kurtuluş Savaşının Gerekçesi)
2. İstanbul hükümeti görev ve sorumluluğunu yerine getirmemektedir. Bu milletimizi yokmuş gibi göstermektedir. (Kurtuluş Savaşının Gerekçesi)

3. Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır. Burada rejimin değişeceğinin ilk sinyalleri verilmiştir.(Kurtuluş Savaşının Yöntemi)
4. Milletin sesini tüm dünyaya duyurabilecek her türlü etki ve denetimden uzak milli bir kurul oluşturulması şarttır. (Bahsedilen Erzurum ve Sivas Kongrelerinde oluşturulacak olan Temsil Heyetidir)
5. Anadolu'nun her bakımdan en güvenli yeri olan Sivas'ta milli bir kongre toplanacaktır. Kongreye her ilden 3'er delege katılacaktır. Delegeler Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri, Reddi İlhak Cemiyeti ve belediyeler tarafından seçilecektir.
6. Doğu illeri adına 10 Temmuz'da Erzurum'da toplanacak kongredeki delegeler dağılmadan Sivas'a geleceklerdir.
7. Hiçbir askeri ve sivil örgüt dağıtılmayacaktır.
8. Her ihtimale karşı bu genelge bir sır olarak tutulmalı ve temsilciler gereğinde yolculuklarını kendilerini tanıtmadan yapmalıdır.

Önemi ve Sonuçları:

- Kurtuluş savaşının gerekçe, yöntem ve amacı ilk kez belirtilmiştir.
- Yeni Türk devletinin kurulması yolunda ilk adım atılmıştır.
- Genelge Türk halkına egemenliği ve bağımsızlığı yolunda bir çağrıdır ve ihtilal beyannamesi niteliği taşımaktadır.
- Milli egemenlik ve devlet kavramlarından ilk kez söz edilmiştir
- M. Kemal İstanbul'a yazdığı mektuplarda "Artık İstanbul Anadolu'ya hâkim değil tâbi olmak zorundadır" demiştir.
- Mustafa Kemal Paşa'nın gerçek amacının anlaşılması İstanbul hükümeti tarafından görevinden alınmasına neden olmuştur. Mustafa Kemal, 8 Temmuz'da hem müfettişlik görevinden hem de askerlik mesleğinden istifa etmiştir. Böylece M. Kemal Sakarya Savaşı öncesi TBMM kendine

Başkomutanlık yetkisi verene kadar sivil bir vatandaş olarak Milli Mücadelenin liderliğini yürütecektir.

- Amasya Genelgesi M. Kemal'in resmi görevle yaptığı son çalışmadır.

Şekil 2. Mustafa Kemal'in askerlikten istifa ettiği gün, yaverleri ile birlikte. 8 Temmuz 1919.

4. Erzurum Kongresi (23 Temmuz – 7 Ağustos 1919)

M. Kemal Paşa askerlik ve resmi görevini istemeyerek de olsa bıraktıktan sonra 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa'nın ve Şark Vilayetleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin büyük desteğini gördü. Cemiyet 10 Temmuz 1919 tarihli yazısı ile M. Kemal Paşa'nın cemiyetin yönetim kurulu başkanlığına getirildiğini ve birlikte çalışacağı beş kişinin de adını bildirmişlerdir. Fakat M. Kemal ve Rauf Bey'in kongreye katılabilmeleri için delege seçilmeleri gerekiyordu. Seçim önceden yapıldığı için delegelerden iki kişi istifa etmiş ve yerlerine M. Kemal ve Rauf Bey delege olarak girmiştir.

- Kongrenin Toplanma Amacı

1. Doğu Anadolu'daki Ermeni tehlikesine karşı önlem almak,
2. Bölgedeki Türk halkının her yönüyle güvenliğini sağlamaktır.

Kongreyi Şark Vilayetleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti düzenlemiştir. Kongreye Mondros'un 24. maddesinde adı geçen 6 ilden ve Trabzon'dan toplam 56 delege katılmıştır. Toplantının ilk günü olan 23 Temmuz 1919'da M. Kemal Paşa, Erzurum Kongresi başkanlığına seçilmiştir.

- Kararları:

1. Milli sınırlar içerisinde vatan bir bütündür, bölünemez.
2. Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı millet hep birlikte haklarını sonuna kadar savunacaktır.
3. İstanbul Hükümeti vatanın ve milletin bağımsızlığını sağlayamazsa Anadolu'da geçici bir hükümet kurulacaktır. Bu hükümet milli kongre tarafından seçilecektir.
4. Kuva-yı Milliye'yi etkin ve milli iradeyi egemen kılmak esastır.
5. Manda ve himaye kabul edilemez.
6. Hristiyan azınlıklara siyasi birliğimizi ve sosyal dengemizi bozucu ayrıcalıklar verilemez.
7. Milli meclisin derhal toplanmasına ve hükümetin yaptığı işlerin meclis tarafından kontrol edilmesinin sağlanmasına çalışılacaktır.

- Önemi ve Sonuçları

1. Toplanış şekli açısından bölgesel bir kongredir. Ancak aldığı kararlar yönünden ulusaldır.
2. Milli sınırlardan ilk kez söz edilmiştir.
3. Misak-ı Milli kararlarına öncülük etti.
4. Milli egemenliğin koşulsuz olarak gerçekleştirilmesine karar verilmiştir.

5. Yeni Türk Devleti'nin kurulması kararı alınmıştır.
6. Sivas kongresine zemin hazırlamıştır.
7. Manda ve himaye ilk kez bu kongrede reddedilmiştir.
8. Dokuz kişiden oluşan ve doğu illerini kapsayan bir Temsil Heyeti oluşturulmuştur. Bu Temsil Heyeti, Sivas Kongresi'nde tüm ülke adına yetkilendirilmiştir. Yürütme yetkisi olan Temsil Heyeti'nin görevi, T.B.M.M.'nin açılması ile sona ermiştir. Bu yüzden Temsil Heyeti, T.B.M.M.'nin ilk çekirdeğini oluşturmuştur.

Şekil 3. Erzurum Kongresinin toplandığı okul

Kongreden sonra İngilizlerin baskısı ile Damat Ferit hükümeti 30 Temmuz 1919 günü Mustafa Kemal ve arkadaşlarından bazılarının tutuklanması için Kazım Karabekir'e emir vermiştir. Kazım Karabekir ise Harbiye Nazırına gönderdiği 1 Ağustos 1919 tarihli telgrafla Mustafa Kemal Paşa'yı tutuklamayacağını bildirmiştir.

5. Sivas Kongresi (4-11 Eylül 1919)

Sivas Kongresi, milli (ulusal) bir kongredir. İstanbul Hükümeti tarafından

Elazığ Valiliğine atanan Ali Galip Bey, Sivas Kongresi'nin toplanmasını engellemek ve M. Kemal'i tutuklamak amacıyla harekete geçmiştir. Ancak zamanında alınan tedbirlerle bu tehlike önlenmiştir. M. Kemal oyların büyük çoğunluğunu alarak kongre başkanı seçilmiştir.

Amaç: Vatanın bütününde milli mücadeleyi hızlandırmak, işgallere ve işgalci devletlere karşı çıkmak, gerekli önlem ve tedbirleri almak, dağınık güçleri bir araya toplayabilmek, alınan ve alınacak olan kararları ülke geneline yaymaktır.

- Kararları:

1. Erzurum Kongresinde alınan kararlar aynen kabul edilerek tüm ulusa mal edilmiştir.
2. Anadolu ve Trakya'daki tüm cemiyetler "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adı altında birleştirilmiştir.
3. Erzurum'da seçilmiş olan Temsil Kurulu'nun sayısı arttırılarak bu heyete tüm ulus adına söz söyleme yetkisi verilmiştir.
4. Manda ve himayenin kesin olarak reddine karar verilmiştir.
5. İrade-i Milliye adlı bir gazetesi çıkarılacaktır. Böylece basın yayın yoluyla İstanbul basınının zarlı propagandaları etkisiz kılınacaktı.
6. Temsil Heyeti yürütme görevini kullanarak Ali Fuat Paşa'yı (Cebesoy) Batı Cephesi Kuva-yı Milliye komutanlığına atamıştır. (Bu durum Temsil Heyeti'nin hükümet gibi çalıştığının yani yürütme gücünü kullandığının bir kanıtıdır.)

Şekil 4. Mustafa Kemal, Sivas Kongresi üyeleri ile. Eylül 1919

- Önemi ve Sonuçları

- Toplanması ve kararları açısından milli bir kongredir.
- Milli cemiyetleri tek çatı altında toplayarak Kurtuluş Savaşının ve Kuva-yi Milliye'nin tek elden yönetilmesini sağlamıştır.
- M. Kemal Paşa ulusal lider olmuştur.
- Mandacılık fikrine son nokta konulmuştur.
- Milli meclise yönelik hareketleri hızlandırdı.
- Padişah baskı ve şiddet ile M. Kemal'i durduramayacağını anladı ve varlığını sürdürmek için O'na yaklaşma gereği duydu.
- İstanbul'da hükümet değişikliğine neden oldu. Damat Ferit görevinden alındı yerine Ali Rıza Paşa hükümeti kuruldu. Bu hükümet değişikliği Milli Mücadelenin ilk büyük başarısıdır.
- Ali Rıza Paşa hükümeti, Anadolu'daki harekete yaklaşmak için Salih Paşa'yı Amasya'ya görüşme yapmak için gönderdi.

6. Diğer Kongreler

1. Balıkesir Kongresi

2. Alaşehir Kongresi
3. Nazilli Kongresi

- Ortak Özellikleri:

- Bölgesel kongrelerdir.
- Batı Anadolu'daki Yunan işgallerine karşı toplanmışlardır.
- Halkı örgütlemeye çalışmışlar ve silahlı mücadeleyi esas almışlardır.
- Balıkesir ve Alaşehir kongrelerinin aldığı kararlar neticesinde Yunanlılara karşı Batı Cephesi oluşturulmuştur.